

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.347

17 d'octubre del 2017

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: enganxó
- 2 Isidor Marí ► Recuperar l'ús normal del català a Eivissa i Formentera
- 3 Maria Rodríguez Mariné ► “Anem a fer una calima, garrideia?”
- 4 Magí Camps ► El geni de la ‘làmpada’?
- 5 Albert Pla Nualart ► Docents de català incompetents
- 6 Pau Vidal ► El catanyol es cura
- 7 Jordi Matas Dalmases ► Política lingüística universitària
- 8 Abelard Saragossà ► Carta oberta a Albert Pla Nualart
- 9 Montserrat Cortès Colomé (GELA) ► Els localismes i l'estandardització
- 10 Reminiscències ► El catalán de la linde de Aragón, per Camilo José Cela
- 11 Enllaços

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 El valencià de sempre: enganxó

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 274

enganxó

1) Acció i efecte d'enganxar-se la roba, els cabells o la pell en un objecte punxós.

S'ha pegat un enganxó en un clau i s'ha fet una bona ferida en la mà.

Daniel Climent i Giner, en [«Barroc albarzer»](#), dins *Herbari. Viure amb les plantes*, escriu:

Quedar-hi atrapat significa patir desenes d'enganxons punyents, de talls immisericordes que fan sagnar o que es cobren com a dolorós impost de trànsit trossos de carn i de pell que antany van pertànyer a les potes, musells o mans de l'animal que, imprudentment, ha penetrat en el parany.

2) Senyal produït en allò que s'ha enganxat.

No sé si saps que portes un enganxó en el jersei.

En valencià també es diu: 1) — 2) esgarrany

La llengua estàndard sol emprar: 1) enganxada 2) esgarrinxada

En castellà es diu: 1) *enganchón* 2) *enganchón*

2 Recuperar l'ús normal del català a Eivissa i Formentera

Isidor Marí

Diario de Ibiza, 31/08/2017

<http://www.diariodeibiza.es/opinion/2017/08/31/recuperar-lus-normal-catala-eivissa/937297.html>

La publicació d'un avanç de resultats de l'Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears (2014) ha donat peu a una sèrie de comentaris i reflexions, marcades per una intensa (i justificada) preocupació, i fins i tot per algun toc d'alarma, que no hauria de portar a actituds derrotistes, sinó al desplegament d'iniciatives que permetin recuperar l'ús normal de la llengua oficial pròpia d'aquestes illes. Amb

aquest article voldríem contribuir-hi, en espera de l'estudi més aprofundit que anuncia el Govern.

La interpretació correcta de qualsevol estudi sociològic reclama que la imatge instantània que ofereixen les dades es llegeixi a la llum de les evolucions que s'hi manifesten. Només així es pot entendre què és el que ha canviat (i què no) i quines tendències es manifesten: aquesta és la base per gestionar la transició cap al futur més desitjable per a tots. El mateix document que comentam subratlla d'entrada que a l'hora de valorar la situació sociolingüística és important tenir en compte que 4 de cada 10 habitants actuals de les Illes han nascut fora de l'àrea de llengua catalana.

L'any 1970 els habitants de les Balears eren poc més de mig milió. El 2014 són més de 1.100.000. En canvi, en aquest període la població nascuda a l'àrea de llengua catalana s'ha incrementat en 230.000 persones. És a dir que, per més que el percentatge de gent que parla català sobre el total ha baixat del 82 al 60%, en termes absoluts ara són més: entre els nascuts a les Balears, el 98,9% diu que sap parlar català, i el 83,9% que el sap escriure.

Primera dada: no s'ha produït un abandonament significatiu de la llengua pròpia. La base social de la llengua catalana no sols es manté, sinó que creix: el 38% de gent que té el català com a llengua inicial creix dos punts i mig (40,5%) quan els enquestats indiquen quina consideren que és la seua llengua (o llengua d'identificació).

És cert que en el cas d'Eivissa i Formentera, el canvi demogràfic ha estat encara més accentuat. La població nascuda fora de les Balears (a l'estranger o en altres llocs de l'Estat) hi representa en conjunt entorn del 60% a Eivissa (entorn d'un 32% són d'altres llocs de l'Estat i entorn del 27% estrangers) i a Formentera representen entorn del 65% (un 30% i un 34%, respectivament). Sobre aquesta base, no resulta tan sorprenent que la població pitiüsa que té el català com a llengua inicial estigui entre el 25,5 i el 29,1%. Però això indica que dins de la tercera part de la població que ha nascut a les Pitiüses en general es manté la llengua, i el percentatge de la població pitiüsa que té el català com a llengua d'identificació encara és més alt: entre el 28 i el 32%. També és significatiu que a Eivissa i Formentera hi hagi més percentatge d'ús familiar del català amb els fills (27,3%) que amb els pares (25,8%). La transmissió de la llengua no s'ha perdut.

Per tant, l'arribada massiva de població d'altres llocs i d'altres llengües ha modificat molt les proporcions relatives dels parlants de català, però és significatiu,

i positiu, que s'hagi mantingut la lleialtat lingüística i que fins i tot es guanyin parlants.

En definitiva: el problema no és que la població de llengua catalana l'estigui abandonant, sinó que no troben prou facilitats per a usar-la en tots els àmbits, i que la població d'origen extern encara no ha adquirit uns coneixements suficients de català i que l'actitud general de les empreses i els professionals no és prou favorable al seu ús públic. És en aquests aspectes que hem de centrar l'atenció i que les iniciatives es fan imprescindibles.

A Eivissa i Formentera –com en el conjunt de les Balears– la consecució d'una societat equitativa, cohesionada i respectuosa al mateix temps amb la diversitat i amb la nostra personalitat històrica reclama un compromís intercultural generalitzat, en el qual té un paper central l'ordenament satisfactori del multilingüisme. Organitzar bé les relacions socials en aquest aspecte lingüístic és indispensable, tant per la mateixa composició de la nostra societat com per la gran incidència del turisme en la vida pública.

L'evolució cap a un futur plurilingüe equitatiu ens compromet a tots a facilitar que qualsevol ciutadà es pugui relacionar sense obstacles en totes les activitats públiques en la llengua oficial que prefereixi, català o castellà. Uns i altres han de poder viure en la seua llengua sense dificultats –i més quan es tracta de la llengua pròpia d'aquestes illes. Complementàriament, és lògic i necessari promoure el coneixement d'altres idiomes per a les relacions internacionals.

És ben justificat, per tant, que la nostra societat hagi assignat al sistema educatiu la missió de capacitar els ciutadans del futur en les dues llengües oficials i en una tercera llengua estrangera, en aplicació de l'objectiu general a la Unió Europea (1+2 llengües i respecte intercultural). Els efectes de l'educació són visibles en l'enquesta que comentam i mostren la consecució gradual d'aquest objectiu: entre la població de 15 a 29 anys, el 89% sap parlar català i el 85% el sap escriure (els coneixements de castellà són generals). També entre la població adulta és visible el procés d'aprenentatge del català: un de cada cinc enquestats ha seguit algun curs de llengua catalana, i un de cada tres està interessat a millorar els coneixements de català.

És important reconèixer, agrair –i facilitar amb els mitjans necessaris– aquest esforç d'aprenentatge, tant als mateixos aprenents com als ensenyants i al sistema educatiu en general: gràcies a ells avançam cap al futur equitatiu que volem. Però són equivalents les oportunitats d'usar normalment les llengües oficials? S'avança també en aquest àmbit cap a un futur equitatiu?

Tant els resultats de l'enquesta com la nostra experiència personal ens indiquen que no: desplegar normalment les relacions socials en català –viure en la llengua d'aquestes illes– és molt més complicat que en castellà, sobretot a Eivissa i Formentera, encara que hi hagi hagut alguns progressos, sobretot en els organismes i serveis de titularitat pública.

És especialment en el camp de les relacions amb les empreses i professionals que no s'avança clarament cap al futur desitjable, i és aquí que és imprescindible impulsar iniciatives de gran abast. Si hi pensam bé, ni tan sols s'estan aprofitant adequadament els coneixements actuals de català, en gran part per rutina o per deixadesa dels responsables de les empreses i entitats, però en alguns casos també per una actitud adversa, que resulta contrària al respecte equitatiu i a la convivència democràtica.

Si volem que tothom pugui usar la llengua oficial que prefereix en les seues relacions amb els organismes i professionals, és imprescindible difondre actituds favorables a aquest principi elemental de convivència. Per començar, en tots els establiments públics (i no tan sols en els organismes oficials, que no sempre donen exemple) hauria de ser present i visible la possibilitat d'optar pel català o pel castellà: en els cartells, els indicadors, els prospectes d'oferta dels productes o serveis. Aquesta adaptació de les informacions escrites permanents és relativament fàcil, i les administracions poden regular-la i afavorir-la amb els sistemes d'assessorament lingüístic adequats.

Un segon pas és facilitar que el personal que atén el públic estigui en condicions d'usar qualsevol de les llengües oficials. A l'hora de seleccionar i distribuir el personal, les empreses ben gestionades saben valorar els coneixements lingüístics (català, castellà, idiomes) i assignar persones capacitades als llocs de relació amb els clients. Al cap de trenta anys de la Llei de Normalització Lingüística, totes les organitzacions relativament grans han tingut temps de seleccionar personal lingüísticament capacitat i de donar-li les indicacions necessàries perquè sempre que puguin s'adaptin amablement a la llengua dels clients, i més si és una llengua oficial. Record en aquest sentit un cartellet que es troba en alguns països oficialment plurilingües: vostè tria en quina llengua oficial vol ser atès. És inadmissible que la mateixa persona que s'esforça per atendre altres clients en diferents idiomes et digui despectivament que no t'entén en la llengua oficial pròpia d'aquesta terra.

A part de regular l'ús de les llengües oficials, les administracions també poden facilitar l'aprenentatge de català als treballadors i assessorar les organitzacions sobre els criteris lingüístics adequats, però si al cap d'un temps raonable hi ha

empreses que no han fet res per respectar l'opció lingüística dels clients, també hi ha d'haver formes de supervisió, i en cas necessari de sanció, que assegurin un bon servei i un tracte equitatiu a tots els ciutadans. Si no és així, construïm la desigualtat i la marginació, i no un futur equitatiu per a tothom.

Vegeu també [Creix el nombre de persones de les Balears que parla en català als fills](#) (dBalears, 19/08/2017)

3 “Anem a fer una calima, garrideia?”

Maria Rodríguez Mariné

Ara, 19/08/2017

http://www.ara.cat/opinio/Anem-calima-garrideia_0_1854414561.html

Bogamarí, rompsac, alçapiu, culremena... Que en saben, de compondre, a les terres que visitem avui: n'hi ha un calaportal!

Va, ja us ho dic d'entrada, aquí salen. És a dir, habitualment utilitzen l'article salat. Diuen *sa sal* i *ses cases*. I tenint en compte que el blat de moro és *dacsa*, el pebrot *pebrera* i el tomàquet *tomata*, podríem pensar que som a Tàrbena o la Vall de Gallinera, al País Valencià. I fixant-nos en l'abundant lèxic marí, també podríem ser a l'Empordà, a Cadaqués, per exemple, on encara salen prou i també beuen de la llengua marinera... Doncs ni a un lloc ni a l'altre. Per tant, sí, hem hagut d'agafar barco o avió. Però de Balears n'hi ha unes quantes, cada una amb la seva personalitat, i, a més, dins de cada illa la llengua no és ni de bon tros homogènia. O sigui que encara hi ha feina a saber on som.

Aquí comparteixen moltes paraules amb el valencià i el nord-occidental, però ben poca fonètica. Diuen *naltros* i *valtros*, però, compte (i bona pista), pronunci-ant les *o* com *u*, exactament igual que al Camp de Tarragona. També fan igual els plurals *hòmens* i *jóvens*, per exemple. I, a diferència de la resta de parlars baleàrics i del valencià, no pronuncien les *t* finals de *molt*, *font*, *pont*... Les relacions administratives d'aquesta illa amb l'arquebisbat de Tarragona fins ben entrat el segle XVIII segur que hi tenen molt a veure. Ara bé, de *xiquets* cap ni un. Tampoc *nins* ni *fillets*, que és com ho diuen a les altres illes. Són *boixos* si són petits i més endavant *garrits*. I si n'hi ha uns quants, *boixerea* i *garrideia*.

I és que en aquestes terres, a l'hora de crear paraules no s'hi posen per poc. Tal com assegura l'incansable dialectòleg Joan Veny, que ha estudiat a fons aquest parlar (i molts altres!), aquí és habitual crear paraules a partir d'onomatopeies,

llenguatge infantil, llengua marinera... I sempre amb un ús creatiu de la derivació. Així, si han empossat ses claus, és que els és impossible de trobar-les. Si no estàs en forma i corres molt, et pots esmalucar (i no cal que et facis mal necessàriament als malucs), espunyir-te alguna cosa (que tampoc cal que sigui el puny, pot ser un peu) o directament caure i espellar-te es ginolls, cosa que, per cert, no té res a veure amb *espipellar*. Aquest verb pot venir de *pipella* (*parpella*) i llavors vol dir *fregar les parpelles*, o bé de *pip* (i aquí encetem el capítol onomatopèic): que sembla que seria el so d'anar picant ara d'aquí ara d'allà, que és un sentit més estès d'*espipellar*. És més fàcil endevinar quin insecte és un *ric* o *riquet*, que, al seu torn, és fàcil de *nyacar* (d'*esclafar*, què si no?).

I, ara sí, arribem als compostos. Un bogamarí (o potser *vogamarí*?) és un eriçó de mar. Fins fa poc es pensava que venia de la frase "Voga, marí!", però sembla que té un origen més prosaic i que té més a veure amb *bogavante*... Tampoc hi ha acord en l'origen de *calaportal* (o *carroportal* o *caliportal*...), que vol dir *una gran quantitat de coses*: ¿i si vingués de portar amb el carro un gran embalum i deixar-lo davant del portal? També seria fàcil (i menys agosarat) aventurar-nos amb l'origen de *rompsac* (o *ordi bord*, un vegetal molt abundant aquí). L'alçapiu (que sembla que es va importar també del País Valencià) és un licor de menta, que aixeca... l'esperit! I encara és més evident l'origen de *culremena*: ho és qui no està mai quiet.

Però deixem-nos d'etimologies i anem a fer una calima (un beure), ben sipats (amb sa camia dins es calçons!); si voleu, emmariol·lats (disfressats amb quatre coses), però potser no cal amb estribancos (sabates velles). Amb tot això ja és indubtable que som a Eivissa, on no se us acudeixi confondre el parlar vilero (de la capital) amb el de la resta, si no voleu que, verros com diuen que són, us esverguin un parell de xereques.

4 El geni de la 'làmpada'?

Magí Camps @MagiCamps

La Vanguardia, 25/09/2017

<http://www.lavanguardia.com/edicion-impresa/20170925/431550091156/el-gen-de-la-lampada.html>

Com que la llàntia no es podia moure sola, el geni que hi vivia només la feia avançar quan en podia sortir. Diu una de les llegendes que el geni de la llàntia va néixer a la Xina i que va anar viatjant cap a l'oest fins arribar a l'Índia, a Pèrsia i a Egipte, i va ser en aquestes rutes d'exploració que algú va incorporar la

seva història i la del jove Aladí als contes de *Les mil i una nits*. I el geni va ser feliç.

Però els genis són esperits inquiets que, tot i que han de viure entaforats dins d'una llàntia, frisen per respirar aire lliure i fer la seva. És per això que el nostre geni medieval va seguir explorant el món i explicant la seva història a petits i grans, primer oralment, tot seguit va pujar als escenaris i després va trobar un espai ideal en els llibres, especialment si eren il·lustrats. I el geni va ser feliç.

Des dels llibres es va enfil·lar al progrés i als grans invents de la humanitat, i va aparèixer a la gran pantalla –amb actors de carn i ossos o amb dibuixos animats–, a continuació va trobar el camp adobat a la petita pantalla, i finalment va treure el nas al món dels videojocs. I el geni va ser feliç.

En tots aquests viatges i manifestacions, el geni era rebut amb mostres de simpatia i d'admiració arreu. A més, com que tenia el do de llengües, l'entenien pertot. Un bon dia va arribar a Catalunya i aquí el van anomenar “el geni de la llàntia”, un mot precís per referir-se al llum d'oli, que és l'estri que apareix en les diverses versions del conte. I el geni va ser feliç.

Però aquesta llengua genuïna i espontània va caure en mans de tecnòcrates, el principal defecte dels quals era que no sabien consultar un diccionari i discernir el significat precís de cada paraula. Així, van començar a parlar del *planell* (indret pla i elevat) quan el que volien dir era *plànol* (representació sobre un pla d'una ciutat, d'un edifici...), i ara els passa el mateix amb la làmpada. Quan el geni va sentir que de la seva llàntia algú en deia làmpada, va arrufar el nas i va pensar que qui ho havia dit estava parlant en castellà i, a més, tenia un defecte a la parla: no sabia pronunciar la *erra* simple.

Però el geni, que tenia bon geni però no era ximple, va mirar el diccionari i es va adonar que algú s'havia passat de llest. Una làmpada és un “element o dispositiu productor de llum”. És a dir, una bombeta, no pas l'aparell que la conté, perquè la làmpada produeix llum, no és el suport del dispositiu, el llum. Però el mal ja estava fet i ara trobem en llibres, àudios i vídeos que els llums s'han convertit en làmpades (tecnicisme circumscrit a la terminologia científica). Davant d'aital despropòsit, el geni va apagar el llum i es va ficar dins la llàntia. I va deixar de ser feliç.

Vegeu també altres articles de Magí Camps: [Mòbils que es belluguen](#) (03/07/2017), [‘Gaudeamus igitur’](#) (11/09/2017), [Davant de pe i be s'escriu ema](#) (17/09/2017)

5 Docents de català incompetents

Albert Pla Nualart

Ara, 08/07/2017

http://www.ara.cat/opinio/Docents-catala-incompetents_0_1829217139.html

Aquests dies he assistit a un curs d'estiu de la URV sobre la nova gramàtica de l'IEC (GIEC). La majoria d'alumnes, professors de secundària, n'han sortit força atabalats. I això que tant Jordi Ginebra com Anna Montserrat han fet un esforç més que lloable per aclarir i simplificar la nova norma. Però la GIEC és tan ambigua, sinuosa i implícita que qui s'hi immergeix en surt tenint menys clar que abans com ha d'ensenyar normativa i què ha de comptar com a falta.

En tot cas, els que s'hi han immergit rai. Per perplexos que estiguin són els més preparats. La docència de la llengua té un altre front molt més sagnant: el que permet des de fa uns anys ensenyar català a secundària sense haver de tenir ni acreditar la competència necessària per fer-ho. Aquest escàndol, denunciat reiteradament des del 2010, és conseqüència directa d'uns canvis aberrants propiciats des dels departaments d'Ensenyament i Universitats. El famós màster que d'un temps ençà cal cursar per fer classe als instituts –en aquest cas, el de llengua i literatura–, en lloc de ser un filtre que apugi l'exigència, per obra i gràcia d'un foc amic, tanca portes als que en saben i les obre als llecs en la matèria. Com? Bàsicament a través de dos despropòsits: 1) permetent que qui no hagi cursat (gairebé) cap assignatura de llengua i literatura catalanes a la universitat el pugui fer; i 2) no incloent obligatòriament continguts de català. El màster, contra la lògica –i a diferència de l'impartit al País Valencià–, ajunta català i castellà al·legant poca demanda (és, per tant, impossible demanar cap nivell de català als que el cursen), i no exigeix cap prova ni curs addicional per entrar-hi als titulats en periodisme, art dramàtic o humanitats. Com que té places limitades i les assigna en funció de la nota dels estudis completats (amb exigua o inexistent presència del català), els filòlegs i lingüistes en poden quedar fora mentre hi entren autèntics analfabets en la llengua de Ramon Llull. Com diu un conegut *hashtag* : “Et felicito, fill!”

I el pitjor és que els estralls que pot causar aquest front poden ser molt aviat catastròfics, perquè estem a les portes que les nombroses promocions que van aconseguir places en aquesta especialitat al voltant del 1980 es jubilin també en massa, i per tant entrin en massa, com a professors de català de les noves generacions, docents que no tenen ni els coneixements ni la motivació impres-

cindibles per afrontar amb èxit el que ja és, per als més competents i motivats, un autèntic repte.

És probable que el buit no el pogués omplir només filologia catalana, uns estudis que han patit un dràstic i alarmant descens d'alumnes. Però tenim mitjans de sobres per formar els titulats en altres carreres que, empesos per la lògica de l'oferta i la demanda, es decantin per aquesta docència. No soc gremialista i odio la *titulitis*: parlo només d'exigir la competència necessària i establir mecanismes per adquirir-la. Si no es fa res i el desastre es consuma, costarà molt creure que als nostres polítics els importa de debò el futur de la nostra llengua.

Vegeu altres articles del mateix autor a l'Ara: [La subtil frontera entre el 'no' adverbial i el 'no' prefix](#) (01/07/2017), [Com la norma adequa l'ortografia a la prosòdia](#) (23/06/2017), [Ens falten noms més curts per als sons de la llengua](#) (17/06/2017).

Vegeu també [Professors amb mancances lingüístiques: no ens ho podem permetre](#), de Montse Sendra (*Núvol*, 25/08/2017)

6 El catanyol es cura

Pau Vidal @pauetvidal

El catanyol es cura. Interferències castellà-català (Barcelona: Barcanova, 2012), pàg. 74-75

La biblioteca també és per als infants

EXEMPLE D'ÚS: «Dimarts a la tarda, **contacontes**.»

ÚS CORRECTE: «Dimarts a la tarda, **rondallaire**.»

EXPLICACIÓ: Quina sorprenent casualitat que el mot tradicional, que no existeix en castellà, hagi estat substituït per la mala fotocòpia de *cuentacuentos*, no trobeu?

A la redacció d'esports

EXEMPLE D'ÚS: «Ja era hora que marqués, el paio; feia tres partits que no **mullava**.»

ÚS CORRECTE: «...feia tres partits que no **sucava**.»

EXPLICACIÓ: Encara més pervers que l'anterior. El castellà no té un equivalent del *sucar* català, i s'ha de conformar amb *mojar*. Si suquem pa a la cassola i melindro a la xocolata desfeta, suquem també quan marquem.

Més sucamenta

EXEMPLE D'ÚS: «Però te'l vas **follar** o no?»

ÚS CORRECTE: «Però te'l vas **tirar** o no?»

EXPLICACIÓ: També «Te'l vas **fer**», «Te la vas **enforquillar**», «Te'l vas **calçar**».

Propostes de matinada

EXEMPLE D'ÚS: «Per què limitar-te a **follar** amb un? Nosaltres som dos, t'ho farem passar de conya.»

ÚS CORRECTE: «Per què limitar-te a **sucar** / **cardar** amb un? Nosaltres som...»

EXPLICACIÓ: Segurament el debat més antic de la lexicologia catalana. Tant, que el DIEC ja accepta *follar* en el sentit de 'practicar l'acte sexual'. Però quina necessitat n'hi ha, quan, a més dels dos indicats, també es pot **pitjar**, **boixar**, **fotre**, **tirar-se** o **manxar**, per esmentar només els més populars? I que no vinguin amb la cançó de l'enfadós que són dialectalismes: Jesús Moncada escriu a *Camí de sirga*: «Arquimedes, el moro t'ha ben cardat.» I era de Mequinensa, a tres-cents quilòmetres d'Olot.

Un programa per l'estil

EXEMPLE D'ÚS: «És que aquest paio **em posa** molt.»

ÚS CORRECTE: «És que aquest paio **me l'aixeca** molt.»

EXPLICACIÓ: Calc de *me pone*, al seu torn reducció de *me pone caliente/cachondo*. Com en el cas de *follar*, el repertori popular té prou recursos per no haver d'anar a Chueca a buscar-ne: «Aquest paio **em fa trempar** / **m'escalfa** / **m'alzina**.» En versió femenina, a més de **m'escalfa**, també **m'humiteja** o **em fa xup-xup**.

I si ho provéssim amb un drap?

EXEMPLE D'ÚS: «No trobes que té un **polvo**?»

ÚS CORRECTE: «No trobes que té un **clau**?»

EXPLICACIÓ: L'explicació és que no té explicació. La fascinació que ha dut el poble català a introduir un espècimen tan polsegós no s'explica per l'apetit sexual, ja que de lèxic n'anàvem servits: *clau* és perfectament útil en tots els contextos, i si es vol accentuar el to eufemístic, *empenta* o *arrambada* també funcionen. Dir-ho és com practicar-ho: la primera vegada fa estrany, la segona li agafes el gust i la tercera... com si ho haguessis fet sempre.

7 Política lingüística universitària

Jordi Matas Dalmases

El País, 02/08/2017

https://cat.elpais.com/cat/2017/08/02/opinion/1501674859_123077.html

Fa quinze dies vaig participar en la Setmana del Parlament Universitari, un curs de formació destinat a estudiants de les universitats catalanes en què, a partir de simulacions tutoritzades de l'activitat parlamentària, coneixen l'estructura, les funcions i el funcionament de la cambra legislativa. Em van convidar per parlar de política universitària en una comissió parlamentària fictícia en la qual es va generar un apassionant debat entre alumnes-diputats sobre el valor de la docència, el reconeixement de la recerca, la política de professorat, les taxes universitàries i, també, sobre la política lingüística universitària.

Des del 1980, cap Govern de Catalunya ha fixat una política lingüística universitària integral amb criteris homogenis per a totes les universitats, a diferència del que s'ha fet en l'educació preuniversitària. L'excusa per a aquesta desídia ha estat el gastat recurs de preservar el principi d'autonomia universitària, que des de fa anys es vulnera sistemàticament a Catalunya. En absència de pautes polítiques, la política lingüística universitària l'han desenvolupat els vicerectors responsables d'aquest àmbit, quedant subjecte a l'atzar de les sensibilitats lingüístiques de l'equip rectoral de torn. Per sort, els serveis lingüístics universitaris sempre han demostrat una gran professionalitat, han cobert les mancances dels vicerectors i, en realitat, han estat els principals impulsors de la política lingüística de les nostres universitats.

Una de les suposades prioritats lingüístiques de la Secretaria d'Universitats ha derivat en fracàs i marxa enrere. Em refereixo a l'acreditació del nivell B2 d'una llengua estrangera per obtenir la titulació universitària, ja que, després que alguns centres anunciessin que no aplicarien el requisit, es va decidir aprovar una moratòria de quatre anys. Sense cobertura legal, sense recursos econòmics, sense una resposta satisfactòria dels alumnes i sense una planificació adequada, el fiasco de la idea original de l'exconseller Mas-Colell estava anunciat. D'altra banda, el debat sobre el multilingüisme segueix immers en conceptes vagues i contradictoris, i l'administració universitària és incapaç de precisar què és un entorn universitari multilingüe, com s'acredita, quines activitats acadèmiques engloba, quantes (i quines) llengües implica, etc., mentre seguim sense ser multilingües.

Normativament, hi ha pocs articles que es refereixin a la política lingüística universitària i els pocs que hi ha no s'han desenvolupat o bé no s'han aplicat. L'article 35.1 de l'Estatut de Catalunya del 2006, que es va escapar de la sentència 31/2010 del Tribunal Constitucional, estableix que “el català s'ha d'utilitzar normalment com a llengua vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament universitari”, però encara no sabem en què es concreta aquest dret lingüístic. Jo pregunto als responsables de les polítiques universitàries: quins són els objectius que tenen pel que fa als percentatges de docència impartida en català als graus? Els sembla bé (o s'ajusta a l'article 35.1 de l'Estatut) que de l'actual oferta d'uns 500 graus universitaris aproximadament una desena es puguin estudiar íntegrament en català? I si considerem, com és lògic, que els doctorats i màsters oficials són “ensenyament universitari”, compleixen el precepte estatutari? Com és possible garantir que el català sigui “llengua vehicular i d'aprenentatge a la universitat” si encara avui els programes de contractació de professorat de la Generalitat, com el Serra Húnter, permeten arribar a obtenir una plaça sense saber ni una paraula de català? No hi ha criteri ni objectius.

Tampoc queda gaire clar si el Govern de Catalunya pretén que el català sigui una llengua de prestigi universitari, ja que penalitza a consciència la recerca universitària escrita en la llengua pròpia de Catalunya. No es promocionen les tesis doctorals escrites en català, ni es fomenten revistes científiques en català amb paràmetres bibliomètrics de qualitat, ni es reconeix oficialment la recerca excel·lent escrita en català per obtenir acreditacions, trams o altres reconeixements científics. I si no ho fa el Govern de Catalunya, és evident que no ho farà cap altre govern del món.

Fa quaranta anys, quan li van preguntar al president Adolfo Suárez si hi hauria ensenyament universitari en basc o en català, va respondre: “La seva pregunta, perdoni que li digui, és una ximpleria. Trobi primer un professor que pugui ensenyar química nuclear [sic] en basc o en català. Siguem seriosos”. A molts dels qui encara avui critiquen aquesta resposta, com els responsables de política universitària a Catalunya, si ara els preguntéssim si és possible una bona recerca universitària escrita en català, respondrien exactament el mateix: “La seva pregunta, perdoni que li digui, és una ximpleria. Siguem seriosos”.

8 Carta oberta a Albert Pla Nualart

Abelard Saragossà

Benvolgut Albert,

[Quan analitzem un article](#) [InfoMigjorn 1.342 i 1.343, 12 i 19/09/2017], hem de demostrar regularment les afirmacions que fem. Justament per això en els meus treballs procure citar sovint. Tu, en canvi, no fas cap citació. Però la qüestió greu no és eixa, sinó que em fas dir coses que no dic.

Al principi, insinues que el meu treball no seria simple: «[L'original de Saragossà](#) té 44 pàgines». Però no informes que hi ha una secció que és un «resum de la investigació» (§3.7), que ocupa tres pàgines. No informes tampoc que hi ha una «Descripció divulgativa» (§3.7.4), la qual ocupa una pàgina si llevem la part en què Fabra armà un bollit (la part dels infinitius). La importància que té eixe resum la indique la principi del treball, en la nota que precedix el treball («Orientació en la lectura»): «Els lectors que no vullguen llegir l'article sencer, poden passar de la justificació del treball (§3.1) al resum del final (§3.7).

He fet eixa observació perquè, llegint les quatre pàgines dites, u extrau les idees bàsiques o fonamentals que he tingut (i tinc) sobre el tema. Tu m'atribuïxes, repetidament, «obligatorietat»:

1. la seva defensa de la concordança obligatòria
2. Però, sorprenentment, Saragossà també sembla que les subscrigui en aquest mateix article.
3. Saragossà no ho veu així i es mostra partidari –contra un ús molt estès i arrelat en la llengua viva– de prescriure normativament que la concordança es faci sempre amb els pronoms *la* i *les*, i obliga,
4. Sorpren en ell: sempre partidari de fer de la norma “una conseqüència directa de la llengua parlada”; de fer-la més fàcil i popular.

En canvi, si vas al resum dit trobaràs què demane: «seguint la línia de Moll i de Segarra (§3.6.3), hauríem de donar més importància a la concordança del participi amb les formes pronominals *la* i *les*».

Per una altra banda, em presentes com a un essencialiste:

«¿Com resol Saragossà aquesta aparent contradicció? Doncs bàsicament dient una cosa tan insostenible com que les estructures de la llengua viva no són les que són sinó les que ell voldria que fossin. Saragos-

sà necessita que les estructures de la llengua viva facin la concordança amb *la* i *les*, perquè, si no, tota la seva argumentació s'ensorra.»

¿A on dic jo això, Albert? ¿En quin treball meu actue d'eixa manera?

Una deformació semblant hi ha en el tema del valor comunicatiu que té la concordança del participi, exposada en el §3.7.1 del resum. ¿Hi ha alguna cosa que no siga objectiva i certa en l'afirmació que «el pronom feble que representa l'objecte directe té quatre formes diferents (*el*, *la*, *els* i *les*) per la raó que no poques voltes hi ha més d'un nom que podria ser l'antecedent, i l'ús d'una de les quatre formes ajuda a trobar el nom adequat», i que eixa distinció es perd en el singular *l'he vist*?

¿A on estan les exageracions que m'atribuïxes?:

1. segons ell, per mantenir una distinció que ell considera molt rellevant i necessària des d'un punt de vista funcional
2. pel gran valor comunicatiu que ell considera que té mantenir-la amb el pronom *la*.
3. Si tan important fos la informació de gènere, els clítics *en* o *li* o els de datiu plural *els*, *-los* (*els hi*, *'ls-hi*) serien una font constant d'ambigüitats.

Lamente que t'enfrontes innecessàriament amb qui hauries d'estar unit, i més atribuint-li coses que no diu (ni pensa). Així, Albert, difícilment ens enfortirem en relació a aquells que, davant d'una argumentació pública, no contesten amb una argumentació, sinó callant (i, si tenen poder, seguint manant).

T'envie una salutació ben cordial,

Abelard Saragossà

9 Els localismes i l'estandardització

Montserrat Cortès Colomé (Grup d'Estudis de Llengües Amenaçades) @GELA1092

VilaWeb, 25/07/2017

<https://www.vilaweb.cat/noticies/els-localismes-i-lestandarditzacio/>

Cada any, en les presentacions orals dels Treballs de Final de Grau (TFG) –obligatoris per a obtenir el títol de graduat–, em crida l'atenció que els alumnes que les fan en llengua catalana i provenen de 'comarques' miren de no mostrar gaire les particularitats de la seva varietat dialectal. Em pregunto si és que no la consideren prou 'formal'. Els hem ensenyat que s'han de respectar

unes normes tant en relació amb els seus textos escrits com amb les seves exposicions orals. El dia de l'exposició vénen preparats amb el seu *powerpoint*, que han elaborat a consciència, amb les frases adequades, les imatges ben triades, les dades oportunes que reflecteixen la feina feta i... pel camí abandonen els seus localismes. L'estàndard els deu semblar més acceptable.

L'any passat, un alumne va començar la seva presentació de TFG avisant-nos que ell era de Mallorca i que parlaria en mallorquí. 'Naturalment', vam respondre els membres del tribunal. Jo l'havia tingut a classe el semestre anterior i alguns dels seus companys se'n reien amicalment. 'Parla rar!', deien. La veritat és que a mi em resultava agradable de sentir i m'agradava que remarqués ostensiblement la seva identitat. Sense renunciar a la seva parla habitual, va fer una presentació 'formal' i va tenir una bona nota.

Aquest any, en què m'ha tocat avaluar diversos treballs que descrivien casos clínics, hauria pogut sentir alguna cosa així com ara 'En aquest treball presento el seguiment psicosocial dels familiars d'un goiat que tenia una lesió al carris-cle deguda a un accident greu. Anava conduint quan va fer supò supò amb un senglar. En els seus antecedents personals i clínics, hi constava que era un estudiant espurlent que havia medrat en una família ben estructurada; les primeres setmanes leleiava sovint. A plaeret...'. No ha estat el cas. La qüestió és si un alumne nadiu d'un dels Pallars hauria gosat no adoptar la varietat estàndard. La pressió de l'estandardització fa que perdem la riquesa de les especificitats geogràfiques del català.

Que substituïm els termes locals pels estàndards té a veure, entre molts altres motius, amb la creença que, en el procés comunicatiu, l'emissor *codifica* en les paraules el contingut conceptual que té en ment i el receptor les *descodifica* i, així, pot accedir al contingut conceptual de l'emissor. Per tant, si no coneixes el terme, no el pots descodificar.

Aquesta idea clàssica de dues ments que comparteixen un codi i funcionen 'en mirall' és qüestionable per diversos motius. En vull destacar un: fins i tot sabent què signifiquen les paraules, l'essencial és la cosa que el parlant pretén comunicar. Suposem l'enunciat *Els gots!* En un determinat moment, el puc fer servir per a advertir algú que despara taula que encara no ha acabat la feina. En una altra ocasió, pot servir per a recordar a algú que no es descuidi d'anar-ne a comprar. És a dir, fem servir les paraules en determinats contextos, amb determinades intencions i atribuint intencions a l'altre. Interpretar el que ens diuen és molt més que *descodificar*, és inferir més enllà del significat que tenen les paraules. El psicolingüista Stephen Levinson ha explicat més d'una vegada una

anècdota que va experimentar ell mateix. En una estada a Papua Nova Guinea, un indígena li va explicar una història sobre una persona que estava malalta. La va entendre malgrat no conèixer la llengua, tenir només una lleugera idea de la cultura local i compartint molts pocs coneixements amb el nadiu.

A partir d'aquí algú podria pensar, doncs, que les llengües no importen i que les varietats dialectals, encara menys. De cap manera. Quan de petits aprenem una llengua (o més d'una), accedim al conjunt de coneixements acumulats al llarg de la història de la humanitat, els ampliem i en creem d'altres. Com deia l'antropòleg i especialista en psicologia evolucionista Robin Dunbar, sense llenguatge Pitàgores no hauria estat capaç d'explicar el seu teorema ni Newton hauria pogut explicar la naturalesa de la gravetat. El fet que els humans tinguem una capacitat simbòlica ens ha permès representar-nos el món, raonar, crear, inventar. Com hem dit alguna altra vegada, si les llengües ens permeten comunicar-nos és perquè representen la realitat. El fet que les llengües encarnin diferents interpretacions de la realitat les converteix en formes de coneixement. Per això defensem la diversitat lingüística i, per això mateix, reivindicuem les especificitats geogràfiques, en aquest cas, del català.

Per sort, no estem sols defensant els localismes. Hi ha molta gent orgullosa de com es parla en el seu poble. Fa poc, en una visita a Corbera d'Ebre, vaig sentir defensar el corberà. Als Pallars, l'[Associació Cultural Cambuleta](#) promou l'ús i la difusió de la parla pallaresa. Cada any treu a la venda unes samarretes estampades amb algun terme pallarès amb la traducció corresponent. Per a aquest any 2017 han triat els termes *fato*, *catxar* i *eixorrovit*. Amb la venda de les samarretes financen un munt d'activitats (exposicions, contes, jocs) i ja tenen una app per als mòbils que permet accedir a un diccionari que jo he fet servir per simular l'exposició de TFG que m'hauria agradat sentir. (I si pel meu atreviment he comès alguna imprecisió, demano per endavant disculpes als pallaresos).

Si aneu als Pallars, que no sigui només per comprar loteria a Sort. A Sort mateix, també a Esterri, Llavorsí, Escaló, la Pobla o Tremp trobareu llibreries i botigues on comprar els seus productes i així els ajudareu perquè puguin dur a terme les seves activitats. I procureu fer supò supò amb la parla pallaresa.

10 El catalán de la linde de Aragón

Camilo José Cela

Fragments del llibre *Viaje al Pirineo de Lérida*, publicat originalment per Destino l'any 1965

También suele entenderse que el catalán es lengua que se habla –además de en las islas Baleares, el principado de Andorra, parte del reino de Valencia y de la linde de Aragón, del departamento francés de los Pirineos Orientales y la ciudad de Alguer, en Cerdeña– en el completo ámbito del principado de Cataluña; tampoco esto es así del todo, ya que el valle de Arán es tierra leridana y lo que hablan los araneses, sin embargo, no es catalán, sino un dialecto gascón apoyado en muy viejos cimientos ibéricos. La gente suele opinar a ojo y generalizando y, claro es, se equivoca.

El condado de Ribagorza, para otros autores no menos ilustres, cabalgaba a caballo del río y comprendía, siempre más o menos, los actuales términos de Barruera (con lo que se tragaba medio señorío de Erill), Durro, Vilaller, Espluga de Serra, Llesp, Malpàs, Pont de Suert y Viu de Llevata, en lo que hoy es provincia de Lérida y, en lo que ahora es provincia de Huesca y citados por el orden del abecedé, los de Aguinalú, Arén, Benabarre –que era su capital–, Beranúy, Betesa, Bonansa, Bono, Cajigar, Caladrones, Calvera, Caserras del Castillo, Castanesa, Castigaleu, Cornudella, Espés, Fet, Gabasa, Güell, Juseu, Lascuarre, Laspaúles, Luzás, Monesma (lugar del ayuntamiento de Ilche), Montanúy, Montañana, Neril, Pilzán, La Puebla de Roda, Purroy de la Solana, Roda de Isábena, Santoréns, Serradúy (no es entidad de población sino ayuntamiento formado por los lugares de Barrio del Pou, que es la capital, y la Vileta, y la aldea de Riguala), Sopeira, Tolva, Torre la Ribera y Viacamp y Litera (que forman, entre ambos, un solo ayuntamiento); por todos estos pueblos se sigue hablando el catalán: mejor o peor, ya que, en estas zonas de fricción de lenguas, las lenguas se despedazan –o se liman– al convivir e influirse recíprocamente.*

*Para quienes, como él, son aficionados a estas cuestiones, el viajero arbitra poner aquí –con algunos breves comentarios– la ortografía catalana de los nombres que ofrecen variante. En el texto van citados (los pueblos que caen en tierras de Huesca) por su denominación oficial, aunque el viajero se reserve el derecho de suponer que esta denominación oficial venga a resultar, con frecuencia, disparatada. Son los siguientes: Aguilaniu, que significa nido de

águilas; no deja de ser curiosa la metátesis que condujo al falsamente castellanizado Aguinálú, que nada quiere decir. Arén es traducción al oído, u onomatopeya, de Arenys de Noguera; tal como lo dejaron, ya va listo. En Benavarre, la variante es puramente ortográfica. Calladrons, Casserres, El Güell, Montanui, Nerill y Purroi se convirtieron, también de oído y no del todo afinado, en Caladrones, Caserras (se le añadió: del Castillo), Güel, Montanúy, Neril y Purroy (se le añadió: de la Solana). Gavassa, con v y con doble s, es topónimo que deriva probablemente, del radical prerromano *gab*, frecuente en la geografía pirenaica e italiana; con *b* y con una sola *s*, *gabasa* es sinónimo de *bagasa* (Diccionario de la Real Academia Española), y *bagasa*, con perdón sea dicho, vale por ‘ramera’: “Era de pocco seso, façe mucha locura / Porque lo castigaban non avie nulla cura: / Cuntiol en est comedio muy grant desaventura, / Pario una bagassa dél una creatura” (Gonzalo de Berceo, *Milagros de Nuestra Señora*). El viajero se permite sospechar que el pueblo perdió con el cambio de ortografía; aún puede, si se lo propone, desandar lo andado, que nunca es tarde si la dicha es buena. A Llasquarre se le descabalgó una *l* de la *ll* inicial y se le cambió la *q* por *c*. A Lliterà se le quitó el acento y se tradujo por Litera. Lluçà, nombre que viene del latín *Lucius*, se convirtió en Luzás por la misma razón que Pilçà paró en Pilzán. Les Paüls derivó hasta Laspaúles. Queixigar, que pudo quedar en quejigal, terreno poblado de quejigos, pasó a Cajigar, que viene a ser lo mismo. Y a San Orenco, mártir oscense con cuyo nombre bautizaron sus paisanos del Ribagorza al pueblo de Sant Orenç, se le perdió la memoria –y el respeto– con la forma oficial de Santoréns.

El fenómeno del bilingüismo –a lo que el viajero arbitra en sus soliloquios– suele caracterizarse más por el aproximado conocimiento de dos lenguas que por el puntual uso de una sola de ellas; el bilingüismo es fruto que nace como la yerba borde, sin que nadie se cuide de su buen concierto, y con él sufren –que no gozan– las dos lenguas, quienes, en su estéril dolor, engendran monstruos. El viajero sospecha que es ingenuo pensar en la derrota de las lenguas. La lengua, que es la primera y más inmediata llamita del espíritu, es algo demasiado sutil para que puedan aplicársele términos y condiciones más propios de jugadores de dominó y sus lances. Las lenguas nunca son derrotadas como pudiera serlo un gladiador; obsérvese que hasta los más cruentos fracasos de los hombres y sus instituciones no llevan jamás aparejada la derrota de la lengua. El alemán, por fortuna y a pesar de todas las barbaridades que en alemán se cometieron, continúa hablándose y de él cabe esperar que sirva para seguir viviendo y muriendo, para seguir cantando y componiendo poesías,

para seguir expresando teoremas físicos o postulados filosóficos. Las lenguas no mueren como el animal, por causas inmediatamente fisiológicas, ni como el hombre, por razones morales o políticas, sino que se transforman –igual que las nubes cambian su silueta– por sinrazones poéticamente imprevisibles. El viajero cree que para que los catalanes, por ejemplo, hablasen mejor el castellano sería prudente que en las escuelas, además del castellano, se les enseñase también el catalán. El amor que el viajero siente por el castellano (y supone, el viajero, que ha de reconocérsele), no sólo es compatible con el respeto que le producen el catalán y cualquier otra lengua, sino que, en cierto modo, hasta es condicionado por la evidencia de esas mismas lenguas y por el reconocimiento que pregonan de su realidad, gloriosa siempre y, a las veces, heroica. El castellano es la lengua que los españoles no castellanos –que formamos legión y somos mayoría– admitimos como común y apta y suficiente para entendernos entre todos; la denominación de lengua oficial –aunque lo sea– es impopular y le perjudica en el afecto de los no castellanos. El viajero, para decir lo que dice, parte del supuesto de que en España, país de múltiples susceptibilidades a flor de piel, no es saludable sembrar la susceptibilidad.

11 Enllaços

- ▶ [“La nova Gramàtica de la llengua catalana de l’IEC”](#), xerrada a càrrec de **Neus Nogué**, dimecres **18 d’octubre de 2017 a les 18.30h**, Centre Cultural Tecla Sala (Av. Josep Tarradellas, 44, l’Hospitalet de Llobregat).
- ▶ Àngel Guimerà: [Vergonya eterna á aquells que, despreciant son idioma, alaban lo dels altres](#), fragments del discurs inaugural a l’Ateneu Barcelonès, 30/11/1895 (reproduïts a *La Llança*, 18/07/2017)
- ▶ Moisés Pérez, [Una llengua muda](#) (*El Temps*, 28/07/2017). Els intents de normalització lingüística al País Valencià efectuats pel Consell s’han trobat amb l’ofensiva judicial plantejada pel PP
- ▶ Marc Pons, [Quan a Sicília es parlava català](#) (*El Nacional*, 03/09/2017)
- ▶ Màrius Serra, [Filologia Anglesa \(the Nota\)](#) (*La Vanguardia*, 04/09/2017)
- ▶ Benja Doménech, [A Silla parlem en valencià i entenem, perfectament, el castellà](#) (*Saó*, 24/07/2017)
- ▶ [Modest Prats: «Per salvar el català ens hi hauríem de posar tots»](#) (*Catorze.cat*, 06/09/2017)